

ЗБЕРЕЖЕННЯ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ В ТВОРАХ Ю. ВИННИЧУКА (НА ПРИКЛАДІ РОМАНУ «ТАНГО СМЕРТІ»)

Шарова Т. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української і зарубіжної літератури
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

Овсяннікова А. С.

*студентка III курсу
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького
м. Мелітополь, Запорізька область, Україна*

Ю. Винничука і його тексти називають «великим курйозом у нинішній українській літературі» [2]. Його іменують еротоманом, фантастом, «батьком» чорного гумору, містифікатором і скандалістом. Закономірно, що оригінальність художнього методу викликає інтерес в окремих науковців. М. Рябченко, наприклад, аналізує концепт маски в авторських містифікаціях Винничука [6]. Прийоми комічного у творах Винничука розглядає Р. Семків [7]. Г. Матвієнко називає Винничука «письменником-постмодерністом, який намагається іронічно, у бурлескній манері поміркувати над тим, що сучасна людина підкорена не розуму, не лінійному судженню, а афектам, вона не здатна контролювати свої почуття і живе у міфологізованому світі, фантазмах, далеких від реальності, бо тільки там, у химерному світі ілюзій, може знайти те, чого їй катастрофічно бракує у світі дійсності» [5, с. 102 – 103].

На сьогодні творчість Ю. Винничука зокрема, роман «Танго смерті» з погляду репрезентації мультикультурної ідентичності персонажів, проаналізовано літературознавцями в окремих рецензіях в Інтернет-мережі (Дрозд Андрій, Котик Ігор, Роксоляна Свято).

Особливе місце, за нашими спостереженнями, у творах Ю. Винничука належить питанню, що стосується проблеми людського існування, сенс якого автор розкриває через часопростір, складні і багатогранні взаємини своїх героїв, урбаністичний простір міста. Однак у порівняльно-типологічному ракурсі крізь призму проблеми буття, твори письменника не розглядалися, тому потребують скрупульозного вивчення. Цим також зумовлюється актуальність теми розвідки.

Мета статті полягає у розгляді творення проблеми людського буття у романі Ю. Винничука «Танго смерті» через виявлення специфіки

часопросторових параметрів, проблематики, способів модифікації сюжетно-композиційного рівня, та переосмислення історичних подій.

Зміни в соціальній сфері, правління тоталітарних режимів, втрата старих традицій і моралі в середині ХХ ст. ставили людину перед складним вибором, а часто і не залишали вибору. Апогей людських можливостей у порівнянні з попередніми періодами збігся і з найбільшим обмеженням людської свободи.

Одним із ключових у ХХ столітті стали 1939–1944 роки, коли до міста увійшли радянські війська та розпочався активний процес колонізації міста із тисячолітньої історією. Цьому періоду присвячено велику кількість історичних і культурологічних студій, які орієнтовані на те, щоб не тільки зафіксувати численні факти, але й осмислити ту цивілізаційну зміну, яка відбувалася із Львовом та львів'янами і до яких наслідків призвела. Художня відповідь Ю. Винничука – вражаюча сповідь про реалістичну і містичну руйнацію і відродження Львова. У сюжетні колізії роману «Танго смерті» вплетена концептуальна ідея про цілісність львівської цивілізації як унікальної спільноти, чий світ було знищено до тла у результаті соціально-політичних зрушень ХХ століття.

Яким чином висвітлюються проблеми буття українців, поляків, німців та євреїв напередодні та під час Другої світової війни, а також у часи сьогодення? Ким є людина із «втраченою», «бульварною» достеменністю? Митець робить спробу відповісти на ці питання, актуалізуючи історичну пам'ять українців, прагнучи у такий спосіб осмислити, сумні сторінки історії ХХ століття.

Живучи на теренах сучасності, ймовірно, письменник вибирає для сюжетних координат хронотопу так званий «суспільний поріг» – те, що дозволяє на конкретному історичному матеріалі шукати вирішення болісних проблем сучасності та відкривати в них загальнолюдське, яке має властивість повторюватися» [3, с. 176]. Цікаво, що твір був написаний 2011 року і відразу ж привернув увагу інтелектуальних читачів, критиків, рецензій в інтернет-просторі як художньою неординарністю, елементами містифікації, так і актуальністю порушуваних проблем. Зауважимо, що роман Юрія Винничука «Танго смерті» став переможцем щорічної премії «Книга року ВВС – 2012» та увійшов до списку лідерів книжкового рейтингу «ЛітАкцент року – 2012» у номінації «Художня література».

За структурою роман Ю. Винничука «Танго смерті» тяжіє до багат шарової нарації: оповідь розгортається на тлі різночасових та просторових відстаней із вкрапленням детективного сюжету. Передусім це суспільні реалії Львова 1990-х – 2000-х років, де живе та працює дослідник давньої культури Близького Сходу східних цивілізацій – Мирко Ярош. Він приніс в жертву своє сімейне життя дослідженню арканумської мертвої мови

та розкодуванню загадки про особливу мелодію «Танго смерті». Зауважимо, що саме з цією мелодією у творі пов'язана містична складова роману. Йдеться про таємничу природу музики, створеною єврейськими музикантами, коли «німці ліквідували гетто» [1, с. 314] у Янівському концтаборі, яку грали приреченим на розстріл людям: «Німці зобов'язали кількох єврейських музикантів створити оркестр і грати різні мелодії приреченим на розстріл. Серед тих мелодій було танго, яке назвали «Тангом смерті» [1, с. 77]. Ця мелодія містила лише дванадцять нот, «відіграла роль тунелю для нового перевтілення душі» [1, с. 103].

У романі одному із виконавців цієї фатальної мелодії – єврею Йосипу Мількеру вдалося вижити у жахливі часи німецького гетто. Цей герой виступає своєрідним медіатором подій між воєнним Львовом та сучасним для оповідача містом. Детективна схема пов'язана із пошуками Ярошем давнього рукопису «Книги смерті», який може «розбудити в собі попередні знання і мовби продовжити своє попереднє життя» [1, с. 102]. Письменник «оперує фольклорними джерелами та етнографічними відомостями, має почуття гумору, вміє заінтригувати, містифікувати, стилізувати мову під львівську говірку ХХ ст.» [4].

Наративна структура другої сюжетної лінії 30-40-х років Львова у творі пов'язана із ретроспекціями-спогадами у щоденнику молодого львів'янина – Ореста Барбаріки, на які у процесі пошуків старовинного манускрипту «Книги смерті» натрапляє Ярош. Крізь часові вектори повоєнного та воєнного Львова перехрещуються долі чотирьох нерозлучних друзів – українця Ореста, поляка Яська Білевича, німця Вольфа Єгера та єврея Йоська Мількера, які жили, кохали, боролися, але не підкорились ворогам – німецьким та радянським окупантам.

Прикметно що, Ю. Винничук за освітою – вчитель української мови та літератури, а у романі Ярош теж працює вчителем. Водночас – це місто контрастів. З одного боку, своєрідний сакральний простір, який став будинком-захисником для різних національних спільнот. З іншого – фатальне місце, яке у роки Другої світової війни стало похованням для єврейської громади та втраченою рівнозначністю для поляків.

Цей твір насичений багатоманітною проблематикою, і не дивлячись на це, письменник репрезентує Львів зі своїм багатоподієвим життям, показує внутрішній зміст, бачить у ньому потрібну складову людського буття. Роман «Танго смерті» Ю. Винничука заглиблює читача у вир подій української історії, що розкриває нелегкі відносини між Німеччиною та Україною. Місцем цього «двобою» став Львів, який взяв на себе удар противника. Це та історія Львова, у якій знайшлося місце для невисказаних слів у художньому тексті.

Ю. Винничук пішов за межі національного контексту, бо розповів про людське буття, чотири незламні духом повстанські родини: українську, польську, єврейську та німецьку. Здається жахливою історія концтабору, де масово знищували євреїв. Ці чорні плями» впливають на сучасне життя, адже вони закарбовані надовго в українській історії та пам'яті народу.

Література:

1. Винничук Ю. Танго смерті: [роман] / Юрій Винничук; худож.-оформлювач О. Іванова. – Харків: Фоліо, 2013. – 379 с.
2. Ковбаса І. Містифікатор Винничук [Електронний ресурс] / Ірина Ковбаса // «ЛітАкцент». – 2009. – 25 Червня. – URL: <http://litakcent.com/2009/06/25/mistyfikatorvynnychuk>.
3. Копистянська Н.Х. Час і простір у мистецтві слова: монографія / Нона Копистянська. – Львів : ПАІС, 2012. – 344 с.
4. Котик І. «Танго смерті» як загроза державній небезпеці [Електронний ресурс] / Ігор Котик // ЛітАкцент – світ сучасної літератури. – 22 листопада 2012 рік. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2012/11/22/tango-smerti-jak-zahroza-derzhavnij-bezpeci/>.
5. Матвієнко Г. Химерно-антропологічний характер «буттєвого сміття» у романі Ю. Винничука «Мальва Ланда» / Г.І. Матвієнко // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 12 (271), Ч. II. – С. 98 – 104.
6. Рябченко М. Концепт маски у творчості Юрія Винничука / М.М. Рябченко // Літературознавчі студії. – 2013. – Вип. 39 (2). – С. 360 – 366.
7. Семків Р. Бурлеск і пародія у творчості Юрія Винничука / Р. А. Семків // Наукові записки НаУКМА. Філологічні науки. – 2015. – Т. 176. – С. 52 – 57.